

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING GRAMMATICA 8

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	6
Rubriek A: Zelfstandig naamwoord	6
Rubriek B: Bijvoeglijk naamwoord	7
Rubriek C: Lidwoord	7
Rubriek D: Het hele werkwoord	7
Rubriek E: Persoonsvorm	8
Rubriek F: Voltooid deelwoord	8
Rubriek G: Tijden	8
Rubriek H: Onderwerp	8
Rubriek I: lijdend voorwerp	9
Rubriek J: Werkwoordelijk gezegde	9
Rubriek K: Hoofd- en bijzin	10
Rubriek L: [Meewerkend voorwerp]	10
Rubriek M: [Woordsoorten]	11
Rubriek N: [Bijwoord]	11
Achtergrondinformatie	12

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan terugrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Grammatica groep 8 is bedoeld voor groep 8 van het basisonderwijs. Het programma kan – wanneer er sprake is van achterstand - vanzelfsprekend ook gebruikt worden voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. Het programma is geschikt voor groepen waarin niveaueverschillen bestaan. Het kan zowel gebruikt worden door leerlingen die nog veel fouten maken in het toepassen van Grammatica als door leerlingen die op dit gebied al gevorderd zijn. De hoeveelheid oefenstof die op basis van de diagnostische toets geselecteerd wordt is voor deze groepen verschillend in omvang. De doelgroep is dus breed. Het programma is bovendien geschikt voor zowel allochtone als niet-allochtone leerlingen. Voor leerlingen die nog moeite hebben met lezen zijn de uitlegschermen ingesproken door een natuurlijke stem.

In veel oefeningen van Grammatica groep 8 wordt – als een leerling een fout maakt – specifieke feedback gegeven. Vaak is deze voorzien van een hint, waarna de leerling het nog een of meer keer opnieuw mag proberen. Hij kan vaak ook tussendoor een Tip opvragen en kan altijd de uitlegschermen en spiekschermen (als die er zijn) raadplegen.

Rubriekenoverzicht

Rubriek	Oefening	Omschrijving van de activiteit
Sprongtoetsen	1 Rubriek A t/m F 2 Rubriek G t/m K 3 Rubriek A t/m K	
A zelfstandig naamwoord	1 Zelfstandig naamwoord herkennen 2 Soorten dingen 3 Abstract en concreet 4 Zelfstandig naamwoord of werkwoord 5 Vogels in de winter 6 Zinnen over Valentijn	Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord. Zoek de woorden bij het koppelwoord. Wijs de rij aan waar dit woord in hoort. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord. Wijs alle zelfstandige naamwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
B bijvoeglijk naamwoord	1 Tien bijvoeglijke naamwoorden 2 Met of zonder -e 3 Stoffelijk of niet stoffelijk 4 Bijvoeglijk naamwoord in zin 5 Hond in de kou 6 Bijvoeglijk naamwoord	Welke tien woorden zijn bijvoeglijk naamwoorden? Vul de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in. Wijs de rij aan waar dit woord in hoort. Wijs in elke zin een bijvoeglijk naamwoord aan. Wijs alle bijvoeglijke naamwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
C lidwoord	1 Lidwoord of geen lidwoord 2 Bepaald of onbepaald 3 Muziek kan helpen 4 Lidwoord	Lees de vraag en kies het juiste antwoord. In welke rij hoort deze zin? Wijs de juiste rij aan. Wijs in een tekst de lidwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
D heel werkwoord	1 Een bijzondere vogel 2 Splitsbaar of niet 3 Hele werkwoord typen 4 Tien hele werkwoorden 5 Het hele werkwoord	Wijs in deze tekst de werkwoorden aan. Zet de splitsbare en niet splitsbare werkwoorden in de juiste rij. Vul het hele werkwoord in. Welke tien woorden zijn stoffelijke bijvoeglijk naamwoorden? Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
E persoonsvorm	1 Persoonsvormen in zinnen 2 Persoonsvorm herkennen 3 Persoonsvorm of niet 4 Operatie krokodil 5 Persoonsvorm	Beantwoord de vragen en vind de persoonsvorm. Beantwoord de vragen en vind de persoonsvorm. In welke rij hoort het onderstreepte woord? Wijs alle persoonsvormen aan in deze tekst. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
F voltooid deelwoord	1 Voltooid deelwoord invullen 2 Voltooid deelwoord of niet 3 De gewonnen weddenschap 4 Voltooid deelwoord	Vul het voltooid deelwoord in. In welke rij hoort dit woord? Wijs de juiste rij aan. Wijs alle voltooid deelwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
G tijden	1 Nu of toen 2 Oranje onder zeventien 3 Tien keer enkelvoud 4 Tijden	In welke rij hoort deze zin? Kies de juiste rij. Zet alle werkwoorden in de verleden tijd. Welke tien werkwoordsvormen zijn enkelvoud? Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
H onderwerp	1 Onderwerpvraag en onderwerp 2 Vooraan of niet vooraan 3 Onderwerp afbakenen 4 Zelfrijdende auto 5 Onderwerp kiezen	Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord. In welke rij hoort deze zin? Wijs de juiste rij aan. Sleep de haken naar de juiste plaats. Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.

I lijdend voorwerp	<p>1 Met of zonder lijdend voorwerp</p> <p>2 Lijdend voorwerp stap voor stap (*)</p> <p>3 Lijdend voorwerp of niet</p> <p>4 Drones</p> <p>5 Lijdend voorwerp</p>	<p>In welke rij hoort deze zin? Klik in de juiste rij.</p> <p>Luister en kijk goed. Typ het woord.</p> <p>In welke rij hoort deze zin? Klik in de juiste rij.</p> <p>Beantwoord de vragen en kies het juiste antwoord.</p> <p>Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.</p>
J werkwoordelijk gezegde	<p>1 Gezegde typen</p> <p>2 Persoonsvorm en gezegde</p> <p>3 Twee feesten</p> <p>4 Gezegde, onderwerp, lijdend voorwerp</p> <p>5 Werkwoordelijk gezegde</p>	<p>Typ het gezegde van de zin.</p> <p>Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.</p> <p>Kies het werkwoordelijke gezegde.</p>
K hoofd- en bijzin	<p>1 Zinnen koppelen</p> <p>2 Verband kiezen</p> <p>3 Enkelvoudig of samengesteld</p> <p>4 Hoofd- en bijzinnen stap voor stap</p> <p>5 Hoofdzin en bijzin</p>	<p>Kies het goede vervolg uit de lijst.</p> <p>Kies het voorzetsel dat in de zin past.</p> <p>In welke rij hoort deze zin?</p> <p>Lees de vraag, kies het juiste antwoord.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p>
L [meewerkend voorwerp]	<p>1 Meewerkend voorwerp stap voor stap</p> <p>2 Met of zonder meewerkend voorwerp</p> <p>3 Meewerkend voorwerp</p>	<p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Klik in de rij waar deze zin in hoort.</p> <p>Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.</p>
M [woordsoorten]	<p>1 Telwoord</p> <p>2 Voorzetsel</p> <p>3 Vijftigste gorilla-baby</p> <p>4 Voornaamwoorden</p>	<p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p> <p>Wijs de voorzetsels aan.</p> <p>Wijs alle voorzetsels aan in de tekst.</p> <p>Lees de vraag en kies het juiste antwoord.</p>
N [bijwoord]	<p>1 Bijwoorden van plaats</p> <p>2 Bijwoord aanwijzen</p> <p>3 Bijwoord of bijvoeglijk naamwoord</p> <p>4 Mode</p> <p>5 Bijwoord</p>	<p>Kies tien bijwoorden die een plaats aanduiden.</p> <p>Wijs in de zin aan welk woord een bijwoord is.</p> <p>Kies de rij waar het woord in hoort.</p> <p>Je ziet een tekst. Wijs alle bijwoorden aan.</p> <p>Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.</p>

De rubrieken toegelicht

Grammatica 8 behandelt alle woordsoorten en zinsdelen die volgens Meijerink c.s. en de SLO in groep 8 van het basisonderwijs geleerd moeten worden. De onderwerpen zijn:

- Zelfstandig naamwoord
- Bijvoeglijk naamwoord
- Lidwoord
- Heel werkwoord
- Persoonsvorm
- Voltooid deelwoord
- Tijden
- Onderwerp
- Lijdend voorwerp
- Werkwoordelijk gezegde
- Hoofd- en bijzin
- [Meewerkend voorwerp]
- [Woordsoorten]
- [Bijwoord]

Rubriek A: Zelfstandig naamwoord

Zelfstandige naamwoorden noemen *mensen, dieren* en *concrete of abstracte dingen*. Concrete, tastbare woorden verwijzen naar iets wat je kunt aanraken. Abstracte woorden verwijzen naar iets wat je niet kunt aanraken. Ook eigennamen zijn zelfstandige naamwoorden. Ze noemen een persoon, een land, een merk, een stad enzovoort.

Zelfstandige naamwoorden hebben een paar speciale eigenschappen:

- Er staat een lidwoord voor of je kunt het ervoor *denken*.
- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud.
- Vaak kun je een zelfstandig naamwoord verkleinen met een verkleinwoorduitgang.

Bijzondere zelfstandige naamwoorden zijn de stofnamen. Die naam geeft al aan dat ze een *stof* noemen, een materiaal. Ze zijn concreet, dus ze gaan over iets wat je kunt aanraken, maar je kunt ze niet *tellen*, ze hebben geen hoeveelheid en dus ook meervoudsvorm. Je kunt er ook geen *verkleinwoord* van maken. In Grammatica 8 wordt ook aandacht besteed aan de *betekenis*, met name [1] het verband tussen koepelwoorden en de zelfstandige naamwoorden die daarmee worden aangeduid en [2] de hiërarchische relatie tussen zelfstandige naamwoorden in een woordgroep (een zak patat, een stapel stenen).

Rubriek A bestaat uit zes oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Er wordt in deze rubriek geoefend met het herkennen van afzonderlijke zelfstandige naamwoorden en zelfstandige naamwoorden in de context van zinnen.

Rubriek B: Bijvoeglijk naamwoord

Een bijvoeglijk naamwoord noemt een kenmerk of eigenschap van een zelfstandig naamwoord. Het staat voor het zelfstandige naamwoord, of een stukje verderop.

Met een bijvoeglijk naamwoord kun je vergelijken. Je noemt dat de trappen van vergelijking. Je maakt ze meestal door –er of –st achter het woord te zetten en soms nog iets meer te veranderen. Bijzondere (onregelmatige) trappen van vergelijking zijn: goed-beter-best, graag-liever-liefst, veel-meer-meest, weinig-minder-minst.

Bijvoeglijke naamwoorden hebben meestal een vorm zonder –e en een vorm met –e: groot/grote, mooi/mooie, maar het trekt zich niets aan van enkelvoud of meervoud. De vorm zonder –e, gebruik je alleen als het bijvoeglijk naamwoord verderop staat: het huis is groot, of als achter het bijvoeglijk naamwoord een het-woord staat waar het woordje een bij hoort: een groot huis.

Soms geeft een bijvoeglijk naamwoord aan van wat voor *materiaal* iets gemaakt is. Je noemt dat stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden. Ze eindigen altijd op –en.

Rubriek B bestaat uit zes oefeningen met zes verschillende oefenvormen. Er wordt onder andere geoefend met het herkennen van een bijvoeglijk naamwoord tussen drie andere losse woorden, met het intypen van de juiste vorm van een bijvoeglijk naamwoord, het aanwijzen van bijvoeglijke naamwoorden in een zin of in een tekst. De laatste oefening gaat over het herkennen van een bijvoeglijk naamwoord als afzonderlijk woord en in de context van een zin.

Rubriek C: Lidwoord

Er zijn drie lidwoorden: de, het, een. Ze horen altijd bij een zelfstandig naamwoord. Vaak staan lidwoord en zelfstandig naamwoord direct naast elkaar, maar er kunnen ook andere woorden tussen staan. Het woordje *de* is altijd een lidwoord. Maar bij ‘het’ moet je opletten. Dat is alleen een lidwoord als het bij een zelfstandig naamwoord hoort. Bij *een* moet je ook goed opletten. Dat is alleen een lidwoord als je het uitspreekt als /un/. Er ligt dan geen klemtoon op.

Wat de *betekenis* van lidwoorden betreft, onderscheiden we bepaalde en onbepaalde lidwoorden. ‘De’ en ‘het’ zijn bepaalde lidwoorden. Ze geven aan dat de spreker of schrijver weet over welk zelfstandig naamwoord het gaat. ‘Een’ is een onbepaald lidwoord. De gebruiker weet dan *niet* over welk zelfstandig naamwoord het gaat. Het lidwoord wordt vaak gebruikt bij algemene uitspraken: *Een hond heeft liefde en aandacht nodig.*

Rubriek C bestaat uit vier oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Het accent ligt op het herkennen van woorden die wel of geen lidwoord zijn. De opgaven in de laatste oefening zijn *alleen* gericht op het herkennen van de lidwoorden tussen drie andere woorden. Er komen in de zinnen ook telwoorden en voornaamwoorden voor.

Rubriek D: Het hele werkwoord

Werkwoorden geven aan wat iets of iemand doet. Ze hebben veel verschillende vormen, afhankelijk van het onderwerp, de tijd en de functie van het woord in de zin. In het woordenboek staat meestal alleen het hele werkwoord. Dat is het hoofdwoord. De andere vormen moet je zelf afleiden. Je kunt niet altijd aan het woord zélf zien bij welke woordsoort het hoort. Soms moet je daarvoor kijken naar de zin waarin het gebruikt is om te weten of het een werkwoord of een zelfstandig naamwoord is. Daar is een aparte oefening aan gewijd.

Rubriek D bestaat uit vijf oefeningen met vijf verschillende oefenvormen.

Rubriek E: Persoonsvorm

Persoonsvormen zijn *vervoegde* werkwoorden. Ze hebben hetzelfde getal als het onderwerp: allebei enkelvoud of allebei meervoud. Als er maar één werkwoord in de zin staat, is dat altijd een persoonsvorm. Zijn er meer werkwoorden, dan is er één daarvan de persoonsvorm. Er zijn *twee manieren* om die persoonsvorm te vinden:

1. Maak van de zin *een vraag* waarop je met ja of nee kunt antwoorden. De persoonsvorm komt dan *voorop* te staan.
2. Zet de zin in *een andere tijd*. Het werkwoord dat *verandert* is de persoonsvorm.

Soms staan er twee of meer persoonsvormen in een zin. Om de te vinden kun je het beste de hele zin óf een deel van de zin in een andere tijd zetten. De werkwoorden die *veranderen*, zijn persoonsvormen.

Rubriek E bestaat uit vijf oefeningen met drie verschillende oefenvormen. In de laatste oefening bestaan de opgaven telkens uit vier zinnen waarin *hetzelfde* woord onderstreept is (bijvoorbeeld 'bakken'). Vervolgens moet worden gekozen in welk van deze zinnen dat woord een persoonsvorm is.

Rubriek F: Voltooid deelwoord

Vaak staan er behalve de persoonsvorm nog andere werkwoorden in de zin. Dat zijn dan hele werkwoorden of voltooid deelwoorden. Het voltooid deelwoord gebruik je om aan te geven dat iets in het *verleden* gebeurd is en dat het ook *voltooid* is, klaar.

Er hoort altijd een vorm van *hebben*, *zijn* of *worden* bij een voltooid deelwoord en een van de andere woorden in de zin is de persoonsvorm. *Onregelmatige* voltooid deelwoorden krijgen vaak in de verleden tijd en bij het voltooid deelwoord een andere *klank* en eindigen meestal op –en. Regelmatige voltooid deelwoorden eindigen op –d of –t. Werkwoorden die met ge-, be-, ver- of ont- beginnen, krijgen géén extra ge- bij het voltooid deelwoord

Rubriek F bestaat uit vier oefeningen met vier verschillende oefenvormen. Bij één oefening moet een voltooid deelwoord worden ingetypt. De andere oefeningen zijn gericht op het herkennen en kiezen of aanwijzen van een voltooid deelwoord. In de laatste oefening bestaat uit telkens vier zinnen waarin een woord onderstreept is. Gekozen moet worden in welke zin dat woord een voltooid deelwoord is.

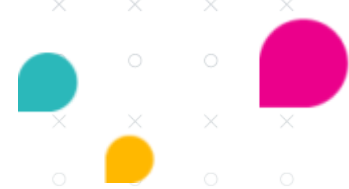
Rubriek G: Tijden

Een van de aspecten van redekundig ontleden is het vaststellen van de tijd van de zin. In deze afdeling wordt dit beperkt tot: tegenwoordige tijd, verleden tijd en voltooid tijd. De werkwoorden hebben verschillende vormen voor de tegenwoordige en de verleden tijd, vaak drie voor het enkelvoud en twee voor het meervoud. Er is ook een vorm die je nodig hebt om aan te geven dat iets voltooid is, klaar. Die vorm heet het voltooid deelwoord. Daar staat in elk geval een persoonsvorm bij in de tegenwoordige of in de verleden tijd en er kunnen ook een of meer hele werkwoorden zijn.

Rubriek G bestaat uit vier oefeningen met vier verschillende oefenvormen. In de laatste oefening moet bij de helft van de opgaven worden gekozen in welke tijd een werkwoord in de zin heeft en wat het getal is. Bij de andere helft gaat het om het bepalen van de tijd van de hele zin.

Rubriek H: Onderwerp

Werkwoorden geven meestal aan wat iets of iemand doet. In de meeste zinnen staat ook wie de handeling van het werkwoord uitvoert. Dat zinsdeel noem je het *onderwerp*. Om het onderwerp te vinden kun je dus de vraag stellen: WIE (of wat) + persoonsvorm + andere werkwoorden. Het *antwoord* op die vraag is het onderwerp.

Een onderwerp kan kort of lang of zelfs héél lang zijn en het heeft geen vaste plaats in de zin. Het afbakenen van het onderwerp komt hier aan de orde. Om te weten wat bij het onderwerp hoort, kijk je welke woorden voor de persoonsvorm staan of *kunnen* staan.

Rubriek H bestaat uit vijf oefeningen met drie verschillende oefenvormen. In de laatste oefening bestaan de opgaven telkens uit een zin waarin vier woorden of woordgroepen onderstreept zijn. In een aantal andere opgaven zijn geen woorden onderstreept. Daarbij gaat het vooral om het afbakenen van langere onderwerpen.

Rubriek I: lijdend voorwerp

Zinnen kun je verdelen in zinsdelen. Een zinsdeel bestaat uit een of meer woorden die bij elkaar horen. Het benoemen van die zinsdelen noemen we ontleden. De woorden die samen vóór de persoonsvorm kunnen staan, zijn samen één zinsdeel. De zinsdelen hebben een *naam*, bijvoorbeeld 'onderwerp'. Een ander zinsdeel is het lijdend voorwerp.

Het lijdend voorwerp wordt in het programma op de volgende manier uitgelegd. In de meeste zinnen staat een onderwerp. Daarnaast is in sommige zinnen een lijdend voorwerp nodig. Het is een *noodzakelijke aanvulling*. Zonder lijdend voorwerp is de zin niet compleet, kijk maar: [1] *Ik zie ...* [2] *Wij zoeken ...* Deze zinnen zijn niet compleet. Complete zinnen zijn bijvoorbeeld: [1] *Ik zie een drone.* [2] *Wij zoeken onze meester.* De basiszin voor een lijdend voorwerp bestaat dus uit:

onderwerp + werkwoord + iemand of iets

Op de plaats van 'iemand' of 'iets' komt dan het lijdend voorwerp. We werken met een basiszin, omdat die - beter dan een lijdendvoorwerpvrage - inzicht geeft in de *rol* van het lijdend voorwerp, die van *noodzakelijke aanvulling* bij het gebruik van bepaalde werkwoorden. In de eerste oefening moet min of meer intuïtief worden bepaald of er een lijdend voorwerp in de zin staat, in de tweede oefening wordt het gebruik van de basiszin stap voor stap aangeleerd.

Rubriek I bestaat uit vijf oefeningen met drie verschillende oefenvormen. In de laatste oefening moet worden gekozen welke woorden het lijdend voorwerp vormen. Er zijn geen woorden en woordgroepen onderstreept, omdat we het belangrijk vinden dat leerlingen zelf kunnen bedenken welke woorden wel of niet bij het lijdend voorwerp horen.

Rubriek J: Werkwoordelijk gezegde

Het werkwoordelijk gezegde zegt wat er in de zin gebeurt. Het bestaat voor het grootste deel uit werkwoorden. Dat is in elk geval de persoonsvorm + de andere werkwoorden als die er zijn. Als er géén andere werkwoorden zijn, is de persoonsvorm alléén het gezegde. De woordjes 'te' en 'aan het' horen bij het gezegde als er een werkwoord achter staat.

Naast de persoonsvorm kunnen in het gezegde twee andere werkwoordsvormen staan: [1] een heel werkwoord, de vorm die in het *woordenboek* staat, en [2] een voltooid deelwoord, de vorm die je gebruikt om de *voltooide tijd* te maken. Let op: bij splitsbare werkwoorden staat een deel van het gesplitste werkwoord soms verderop. Dat hoort *ook* bij het gezegde.

Rubriek J bestaat uit vijf oefeningen met twee verschillende oefenvormen. In de laatste oefening moet gekozen worden welk woord of welke woorden het werkwoordelijk gezegde vormen.

Rubriek K: Hoofd- en bijzin

Een lange zin kan uit twee of meer kortere zinnen bestaan. We noemen het dan een samengestelde zin. De zinnen in deze zin zijn vaak aan elkaar gekoppeld met een voegwoord. Dat voegwoord staat altijd aan het begin van een van beide zinnen en het geeft een verband aan. Voegwoorden die aan de orde komen zijn: *en, of, maar, dus, terwijl, toen, nadat, voordat, want, omdat*. De verbanden zijn: opsomming, keuze, tegenstelling, conclusie, tijd, reden.

Een enkelvoudige zin heeft één persoonsvorm. Een samengestelde zin heeft twee of meer persoonsvormen. Een samengestelde zin bestaat uit twee hoofdzinnen, of uit een hoofdzin met een of meer bijzinnen. In dit programma beperken we ons tot maximaal één bijzin.

In een hoofdzin staat de persoonsvorm *op de tweede plaats*, in een bijzin staat de persoonsvorm *verder naar achteren*. Een belangrijk kenmerk van een bijzin is ook dat je hem vaak kunt vervangen door *één woord*.

Het gaat bij deze rubriek dus om het herkennen van [1] enkelvoudig of samengesteld, [2] het herkennen van de aard van het verband tussen de zinnen. Deze vaardigheden zijn meer of minder voorwaardelijk voor [3] het herkennen van hoofd- en bijzin.

Rubriek K bestaat uit vijf oefeningen met drie verschillende oefenvormen. In de laatste oefening moet bij de ene helft van de zinnen telkens uit vier zinnen gekozen worden waar de hoofdzin is onderstreept en in de andere helft van de opgaven waar de bijzin is onderstreept.

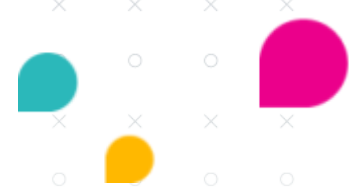
Rubriek L: [Meewerkend voorwerp]

Deze extra oefeningen zijn voor de snellere leerling en worden niet afgedekt door een van de toetsen.

Een meewerkend voorwerp komt alleen voor in zinnen met een lijdend voorwerp. En ook alleen wanneer het gezegde iets met 'geven' te maken (bijvoorbeeld ook: *schenken, overhandigen*) of met 'zeggen' (bijvoorbeeld ook: *uitleggen, vertellen*). Je kunt zeggen dat het in die zinnen een tweede noodzakelijke aanvulling is. Zonder meewerkend voorwerp is de zin niet compleet. Het derde kenmerk is dat een meewerkend voorwerp begint met 'aan' en als er geen 'aan' voor staat, dan kun je het ervoor 'denken'. Als het er wel voor staat, dan kun je het ook weglaten.

Misschien is het bovenstaande al voldoende en hebben leerlingen dit niet eens nodig, maar je kunt het meewerkend voorwerp ook vinden door te vragen: AAN WIE + gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp? Het antwoord op die vraag is het meewerkend voorwerp.

Rubriek L bestaat uit drie oefeningen met twee verschillende oefenvormen. In de eerste oefening wordt stap voor stap aangeleerd hoe je het meewerkend voorwerp kunt vinden (zie boven). de laatste oefening verschijnt telkens een zin waarin woorden onderstreept zijn en moet gekozen worden welke onderstreepte woorden een meewerkend voorwerp zijn.

Rubriek M: [Woordsoorten]

In deze rubriek worden drie woordsoorten herhaald die in de voorgaande jaren al aan de orde zijn geweest: het telwoord, het voorzetsel en het voornaamwoord.

Bij de *telwoorden* onderscheiden we hoofdtelwoorden en rangtelwoorden. Hoofdtelwoorden gebruik je als je *telt* of een *hoeveelheid* aangeeft. Rangtelwoorden gebruik je als je een *volgorde* aangeeft.

Een *voorzetsel* is een klein woordje dat een plaats, een tijd of een richting kan aangeven. Je kunt zo'n woordje vaak voor de woordgroep 'het huis' zetten. Voorzetsels kunnen ook achter de woordgroep staan (de heuvel op) en dan geven ze meestal een richting aan.

Een *persoonlijk voornaamwoord* staat voor een naamwoord in de plaats. Daarom heet het zo. Dat kan een zelfstandig naamwoord of een bijvoeglijk naamwoord zijn. Een *bezittelijk* voornaamwoord zegt van wie iets is. Het is alléén een bezittelijk als het bezit erachter staat.

De woorden wie, wat, welk(e), wat voor (een) zijn *vragende* voornaamwoorden. Je gebruikt ze om een vraag mee te maken. Ze kunnen zelfstandig of bijvoeglijk gebruikt worden. Rubriek M bestaat uit vier oefeningen met vier verschillende oefenvormen.

Rubriek N: [Bijwoord]

Onderscheid kunnen maken tussen een bijvoeglijk naamwoord en bijwoord is met name van belang voor de moderne vreemde talen. Alleen met die kennis kun je weten of je in het Engels 'slow' of 'slowly' moet gebruiken en in het Frans 'gentille' of 'gentillement'. Het bijvoeglijk naamwoord zegt iets van een zelfstandig naamwoord. Het *bijwoord* zegt iets van een ándere woordsoort. Het kan ook iets zeggen van de hele zin en bijvoorbeeld een tijd of een plaats aangeven voor wat er in de zin gebeurt. Een belangrijk *kenmerk* van bijwoorden is dat ze onveranderlijk zijn. Ze hebben niet zoals andere woordsoorten verschillende vormen.

Rubriek N bestaat uit vijf oefeningen met vijf verschillende oefenvormen. Er wordt aandacht besteed aan de verschillende soorten bijwoorden (wat drukken ze uit) en aan het contrast met bijvoeglijke naamwoorden.

Achtergrondinformatie

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels en domeinen

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

In het rapport Over de drempels met taal onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Grammatica 8 valt onder domein 4, taalbeschouwing. Naast Grammatica 8 heeft Kurve programma's ontwikkeld voor het leren van spelling algemeen, werkwoordspelling, en interpunctie. Deze vier programma's samen bestrijken dus domein 4 helemaal.